

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Konstruktioner och sånt
Värderande och/eller abstraherande XP_konj_NP

Joel Abad

Språkvetenskapligt självständigt arbete SV1301, 15 hp
Svenska språket
HT 2014
Handledare: Rudolf Rydstedt

Sammandrag

I uppsatsen undersöks samordningsmönster där samordningen ger uttryck för en abstraktion och/eller en värdering, t ex i ”papper och skit”. Syftet är att undersöka huruvida man kan tala om olika konstruktioner, i fallet med *XP_konj_NP*, och vad som i så fall kännetecknar de fall som ger uttryck för en abstraktion och/eller en värdering.

Uppsatsens teoretiska ram är konstruktionsgrammatiken, i vilken man inte gör en strikt åtskillnad mellan lexikon och grammatik, utan istället utgår från konstruktioner, som ses som par av form och betydelse vilka tillsammans utgör tecken i Saussures mening.

Inledningsvis diskuteras huruvida det är meningsfullt att tala om en värderande och/eller abstraherande samordningskonstruktion. Vidare tas konstruktionens mest återkommande drag och dess variationsmöjligheter upp. Jag ger även ett förslag till hur en konstruktionspost som beskriver konstruktionen kan se ut.

Uppsatsens metod är väsentligen kvalitativ, och dess material kommer från språkdatatabasen Korp.

Analysen visar att det är relevant att beskriva ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*” som en egen konstruktion, och olika begrepp föreslås genom vilka konstruktionen kan granskas, t ex *polysemi*, *schematicitet* eller *vaghet*.

Nyckelord: *konstruktionsgrammatik, känslouttryck, värderande abstraherande konstruktion*

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1. Bakgrund	5
1.2. Syfte	6
2. Teoretisk ram och tidigare forskning	6
2.1. Konstruktionsgrammatik	6
2.2. Abstraktioner och värderingar	9
3. Material och metod	13
3.1. Korp	13
3.2. Avgränsningar	13
3.3. Sökkriterier	14
3.4. Tillvägagångssätt	15
3.5. Konstruktionspost	15
3.6. Definitioner	15
4. Analys	16
4.1. Olika typer av XP_konj_NP?	17
4.2. Generella drag	20
4.3. Variation	22
4.3.1 Polysemi och ambiguitet	23
4.3.2 Fyllda, värderande och/eller abstraherande XP_konj_NP	24
4.3.3 Var ligger värderingen och/eller abstraktionen?	26
4.4. Semantiska relationer	28
4.5. Konstruktionspost	31
5. Diskussion	33
6. Sammanfattning	38
7. Litteratur	39

Tabellförteckning

Tabell 1.	Lyngfelts schematicitetstabell	7
Tabell 2.	Olika samordningar utifrån abstraktion	29
Tabell 3.	Värderingens relation till abstraktionen	30
Tabell 4.	Övriga begrepp	31
Tabell 5.	Konstruktionspost	32

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Konstruktioner kan vara svåra att förstå genom att de kan ha oförutsägbara betydelser. Inte minst kan de ge uttryck för implicita värderingar. Studera följande exempel:

- (1) Filmen är bra för att vara svensk.

Exemplet illustrerar det svenska konstruktikonets (SweCcn, jfr s. 8) konstruktion *för_att_vara.koncessiv*¹. Talaren uttrycker uppenbarligen sin åsikt om att filmen i fråga står sig jämfört med andra svenska filmer. Men hen verkar också säga något om vad hen tycker om svensk film i allmänhet. Detta visar vilken fingertoppskänsla som krävs för att kunna använda sig av och förstå prefabricerade strukturer och halvfabrikat.

I vissa fall verkar de mer eller mindre implicita värderingarna fylla en ännu mer central funktion i konstruktionerna, så till den grad att de, i samspel med formen, skiljer annars likartade konstruktioner från varandra. Det är detta område, i samspel med abstraktioner, som kommer att vara föremål för min undersökning. Jag undersöker alltså formuleringar som:

- (2) böcker och sånt
- (3) turister och andra lättlurade
- (4) möbler och skit

Min generella benämning för det kluster med samordningskonstruktioner jag studerar är *XP_konj_NP*.

¹ Länk till konstruktikonet: <http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon/utvecklingsversion>

1.2. Syfte

Min hypotes är att *XP_konj_NP* ur ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv inte utgör en homogen grupp, utan att de funktionellt kan tänkas kategoriseras i olika subgrupper. Konjunktionen i konstruktionen används för att förbinda de två leden och ibland för att komplettera eller kommentera det tidigare leDET. Samtidigt förefaller det som att den sista frasen ibland dessutom ger uttryck för någon form av värdering eller abstraherande kategori i relation till den första.

Syftet med uppsatsen är att undersöka huruvida man kan tala om olika samordningskonstruktioner, i fallet med *XP_konj_NP*, och försöka avgränsa det som utmärker de konstruktioner där en värdering och/eller en abstraktion äger rum. Vidare diskuterar jag de variationsmöjligheter konstruktionen erbjuder, och ger ett förslag till hur en konstruktionspost för konstruktionen kan se ut.

2. Teoretisk ram och tidigare forskning

Här presenteras tidigare forskning som är relevant för undersökningen samt den teori jag kommer att utgå från i min metod. Inledningsvis presenterar jag konstruktionsgrammatiken som ämne för att sedan ta upp det som har skrivits om abstraktioner, känslouttryck samt några andra begrepp som blir relevanta i analysen.

2.1. Konstruktionsgrammatik

I traditionell grammatik är konstruktioner uttryck som befinner sig i gränslandet mellan lexikon och grammatik, t ex *å ena sidan ... å andra sidan* (Ljunggren m fl 1995). I konstruktionsgrammatik är konstruktion en generell term för alla konventionaliserade uttryckssätt som har både en form- och betydelsesida. Hit räknas allt från ordled till grundläggande syntaktiska mönster. Konstruktionerna kan

också vara mer eller mindre schematiska, dvs leden kan vara mer eller mindre välpreciserade. Lyngfeldt (2014, s. 4) räknar med en schematicitetsskala som sträcker sig från fyllda och fixerade till helt schematiska:

Tabell 1. Lyngfelts schematicitetstabell

Schematicitetsgrad	Exempel
fyllda och fixerade	<i>så att säga, light, röda hund</i>
fyllda och delvis flexibla	<i>lägga</i> [tempus] (<i>alla</i>) <i>papperen/korten på bordet, sista minuten-resa</i> [num/spec]
delvis schematiska	<i>i</i> ADJ-aste <i>laget</i> , MINUTTAL <i>i/över</i> TIMTAL
helt schematiska	S[NP VP], VERB[tempus], VERBA <i>sig</i> RESULTAT

Man kan alltså föreställa sig konstruktioner som en del av ett ”lexiko-syntaktiskt kontinuum”, där dessa placeras utifrån hur schematiska de är (Hoffman 2013, s. 307). Lexikalt fyllda konstruktioner hamnar ofta under just lexikon, medan mer schematiska brukar hänföras till grammatiken.

Startskottet för den moderna konstruktionsgrammatiken gavs av Fillmore, Kay och O’Connor (1988), där de med hjälp av den traditionella konstruktionen *Let alone* illustrerade att det finns språkliga mönster som är viktiga att studera, men som har försumrats i modern grammatik och lexikologi. Författarna anknyter explicit till den traditionella grammatiken, med en udd mot den moderna grammatiken med Chomsky som förgrundsgestalt (Chomsky 1993).

Konstruktionsgrammatiken föreslår en syn på språk där detta inte delas upp i lexikon och grammatik, utan där generella och specifika språkfenomen anses vara essentiellt likartade. Man menar att talarens språkkunskap består av en samling inlärda form- och betydelsekopplingar (Goldberg 2003, ss. 219-220). Precis som ord kan därför konstruktioner vara polysema, alltså ha samma form men ha en uppsättning olika men relaterade betydelser. Så menar Goldberg (1995, ss. 33-35) att man inte kan beskriva engelskans bitransitiv ”abstraktionistiskt”, alltså utifrån en överordnad kategori. Detta eftersom det finns pragmatiska tolkningar som omöjliga

kan falla inom ramen för en sådan abstraktion (det är inte konstruktionen som är abstraherande utan analysen i det här sammanhanget). Att konstruktioner ofta är polysema och kan tolkas som olika mycket abstraherande kommer att visa sig vara relevant senare i uppsatsen.

Polysemin leder för övrigt till en tvetydighet i språkbruket. Strikt talat är varje konventionaliserad förening av en betydelse och en form en egen konstruktion. Men det faller sig ändå ofta naturligt att tala om flertydiga konstruktioner, ungefär som att tala om flertydiga ord, precis som Goldberg (1995, ss. 33-35) gör i sin diskussion om den engelska bitransitiven. Det skulle kanske vara motiverat att införa en term *konstruktionskluster* för en form med hela dess kluster av betydelser för att därmed göra termen *konstruktion* mer preciserad. Det är dock min förhoppning att det av sammanhanget framgår vilken betydelse jag avser.

Man kan skilja på *konstruktionsgrammatik* och *konstruktikografi*, där den första är mer teoretiskt inriktad och försöker fastställa eller förstå allmänna principer rörande konstruktionernas natur, medan den andra snarare ämnar förklara konstruktionernas betydelse och användningsområden, som i t ex en ”ordbok” för konstruktioner, ett *konstruktikon* (Lyngfeldt m fl 2014, s. 4).

Det utvecklas för tillfället konstruktikon på engelska, japanska, portugisiska och svenska. Samtliga dessa konstruktikon utvecklas i anslutning till den lexikala resursen *FrameNet* (Lyngfeldt m fl 2014, s. 7).

Det svenska konstruktikonet utvecklas i skrivande stund inom, *SweCcn*,² ett projekt på Göteborgs universitet. Konstruktikonet ska fungera som en elektronisk resurs för bl a lingvistiska, pedagogiska och språkteknologiska ändamål (Lyngfeldt m fl 2014, s. 2).

I nuläget utgörs konstruktikonet av drygt 350 poster. Åtskilliga arbeten har skrivits i samband med projektet, alltifrån vetenskapliga rapporter och artiklar till b-uppsatser. Johansson (2013) har exempelvis i sin kandidatuppsats undersökt konstruktionen *ena.andra/nästa* i dess funktion att beskriva ett pågående allmänt

² Länk till konstruktikonet: <http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon/utvecklingsversion>

tillstånd av förändring två särskilda tillstånd emellan. Det finns flera liknande uppsatser, vars syfte, liksom denna uppsatsens, är att på djupet undersöka en specifik konstruktion.³ Lindström m fl (2007, ss. 19-89) har skrivit om konstruktionen *reaktiv_x_och_x* (bra och bra), som liksom den aktuella konstruktionen utgör en samordning, som dessutom ger uttryck för en värdering.

2.2. Abstraktioner och värderingar

Såväl inom konstruktionsgrammatiken som inom andra språkvetenskapliga grenar har det skrivits om abstraktioner och känslouttryck (men inte alltid om dessas samspel), ibland mer explicit, ibland mer implicit.

Det är karaktäristiskt för de uttrycksätt jag undersöker att de utgår från en mer begränsad kategori som sedan vidgas, t ex genom ett tillägg av *och sånt*. Glucksburg (2000, ss. 38-39) diskuterar ungefär samma fenomen när han beskriver abstraktioner i klassifierarspråk⁴. Dessa saknar ofta ord för överordnade kategorier, och måste istället använda sig av andra strategier för att beskriva kategorierna. För orden *bord*, *stol* och *garderob* finns exempelvis i engelskt teckenspråk inte ordet *möbler*, utan man får göra en uppräknings och lägga till *etc*.

Glucksburg diskuterar abstraktion genom uppräknings, i ett verk där han lägger fram sin metafor-teori. Kärnpunkten i denna är att också metaforer är en typ av vidgning där den ursprungliga kategorin lever kvar som en prototyp för det abstrakta begrepp som uppstår (jfr hans *dual reference*, 2000, ss. 38). I ett uttryck som *arbete och sånt* blir *arbete* prototypen för den betydligt vidare kategori som hela uttrycket representerar.

Konstruktionsgrammatiker arbetar som sagt gärna i gränslandet mellan grammatik och lexikon. Detta innebär inte att vad som tidigare skrivits om ämnet

³ Länk till projektets hemsida: <http://www.svenska.gu.se/forskning/forskningsprojekt/konstruktionsgrammatik/>

⁴ Klassifierarspråk kännetecknas av att de använder sig av olika ord eller morfem för att klassificera substantiv i relation till deras referent, t ex vad avser form om de är levande.

inom andra grammatiska skolor eller inom lexikon inte är relevant. Tvärtom finns det mycket värdefull kunskap som är behjälplig i den konstruktionsgrammatiska forskningsuppgiften, såväl när det gäller att belysa form- som betydelseaspekten av konstruktioner.

Mitt material är autentiska yttranden som är hämtade från ett sammanhang som rymmer en mångfald olika faktorer som påverkar vilken tolkning som uppstår hos mottagaren. Det gör t ex skillnad om *papper och annat skräp* framkommer i ett yttrande som framhäver lokalvårdarens eller skolelevens perspektiv. Här uppstår frågan om hur betydelsen förhåller sig till sin kontext, och det kan i sammanhanget bli meningsfullt att i likhet med den systemisk-funktionella grammatiska inriktningen, diskutera hur de betydelsebärande elementen uppstår i text. Det systemisk-funktionella perspektivet utgör ingen grundbult i uppsatsen, men det fungerar som inspirationskälla i det att kunna studera grammatik utifrån betydelse och mening. Jag använder mig alltså inte av den systemisk-funktionella begreppsapparaten, utan låter mig bara inspireras av dess sätt att angripa grammatiska känslouttryck. Efter detta presenterar jag de relevanta aspekter av konjunktioner och sammansättningar som tas upp i *Svensk ordbok* (2009) och *Svenska akademiens Grammatik* (2010).

Den systemisk-funktionella grammatiken (SFG) med Halliday i spetsen betonar den sociala sidan av språket och antar att detta reproduceras utifrån de mänskliga funktioner som detta uppfyller. Mening skapas således inte bara på en syntaktisk nivå, utan även genom det ständiga lexikosyntaktiska val talaren ställs inför. Det är den meningsbyggande funktionen hos språket som står i centrum, och grammatiken blir något vi kan använda oss av för att producera betydelse i kommunikationen (Halliday 1994).

Holmberg har i sin avhandling *Emotiv betydelse och evaluering i text* (2002) bland annat utifrån ett systemisk-funktionellt perspektiv diskuterat emotiv betydelse och alternativa sätt att se på evaluering. Han berör den grammatiska konstruktionen (inte i konstruktionsgrammatisk bemärkelse) av evaluering och olika semantiska roller genom vilka evaluering i satser kan förstås. Han poängterar att man inom

grammatiken brukar hänföra de evaluerande elementen i texter till det lexikala, alltså att det evaluerande kan finnas i de enskilda ordens betydelse, samtidigt som man inom lexigrafin gärna avstår från att kategoriskt tillskriva ord emotiva avgränsningar. De komponenter genom vilka evalueringen skapas är således inte helt uppenbara (Holmberg 2002, ss. 7-8).

Vidare till *Svenska Akademiens Grammatik*, i vilken konjunktioner definieras som ”en sluten klass av formord som används för att samordna två och ibland flera led av ett visst slag till ett led av samma slag” (vol. 2, s. 728).

Denna beskrivning fungerar bra för uttryck som *papper, pennor och sudd* men den fångar inte *papper, pennor och sånt* eftersom det här sker en abstraktion. SAG:s additiva samordningar är alltså bara en delmängd av de uttryck som bildas med hjälp av samordnade konjunktioner. I det följande kommer jag att kalla dessa samordningar som beskrivs i SAG för *enumerativa samordningar* som alltså är åtskilda från den abstraherande typen men också från t ex *reaktiv_x_och_x*.

När det gäller ”additiva konjunktioner anger [dessa] att båda samordningsleden är giltiga i förhållande till kontexten: och, samt” (vol. 2, s. 729). Vidare kan man läsa att ”den disjunktiva konjunktionen eller anger att lyssnaren skall välja betydelsen hos ett av samordningsleden och kombinera den med betydelsen hos den omgivande texten” (vol. 2, s. 729). Vidare går att läsa att ”konjunktionernas prototypiska funktion är att samordna satser eller satsled som i förhållande till kontexten har samma funktion” (vol.2, s. 732).

Samordningar diskuteras i SAG:s fjärde band, där dessa ses som ”ett sätt att mångfaldiga ett element i den språkliga strukturen utan att denna i övrigt förändras” (s. 878).

De additiva konjunktionerna används i samordningar för att säga att ”båda ledens betydelse samtidigt gäller och att lyssnaren skall kombinera dem till en helhet i förhållande till betydelsen hos den omgivande kontexten”, medan den disjunktiva ”säger att lyssnaren skall välja betydelsen hos ett av leden och kombinera den med betydelsen hos den omgivande kontexten” (vol. 4, s. 879).

Följaktligen sägs också att man kan ange att en ”flerledad samordnings uppräknings av led inte är uttömmande med uttryck som etcetera, eller dylikt, och så vidare [...]” (vol. 4, s.880) och att ”två (eller ibland flera) identiska uttryck kan samordnas med *och* för att ange intensitet” (vol. 4, s. 901).

Grammatikens emotiva aspekter diskuteras inte i samband med samordningar, men nämns i SAG:s termregister. Här definieras *känslouttryck* som en ”språkhandling som innebär att talaren ger uttryck för spontan känslomässig reaktion inför det sakförhållande som beskrivs i satsen” (SAG, vol. 1, termregister). Artikeln hänvisar till *pejorativ*: ”om uttryck som har nedsättande betydelse”. Man hänvisas även till *emotion* och *värdering*, där inga beskrivningar finns, utan bara hänvisningar till olika sammanhang där dessa förekommer, inget av dessa någon samordning (SAG, vol. 1, termregister).

Svensk ordbok (SO) ger en mer nyanserad bild av hur de specifika konjunktionerna kan användas i olika fall.

Och är den vanligast förekommande konjunktionen i mitt material, med vilket detta får utgöra exempel för hur konjunktioner diskuteras utifrån värderingar och abstraktioner i lexikon. *Och* definieras i SO som ”vartill kommer, som en motsvarande del av sammanhanget för att ange att den följande företeelsen, egenskapen, händelsen, etc. bildar en sammansatt helhet med den föregående [...]”. Vidare används *och* ”ibl. allmännare för att antyda ett (obestämt) samband”. I artikeln markeras *och så vidare* fetstilt och man hänvisas till *vidare*. Här definieras detta som: ”och liknande som inte behöver räknas upp (då det är analogt med det som redan räknats upp)”. Värdering i det avseendet det diskuteras i denna uppsatsen tas inte upp i SO.

Dessa är de relevanta aspekter av konstruktionens element som presenteras i SO och SAG. Det skulle vara tillfredställande att även skildra SAG:s beskrivning av fraser, som t ex nominalfrasens deixis, men av omfångsskäl får detta utelämnas. Nu går jag över till att diskutera material och metod.

3. Material och metod

Här presenterar jag inledningsvis det material som kommer att vara föremål för min undersökning, och vidare den metod jag kommer att lita mig mot.

3.1. Korp

Korpusdatabasen *Korp* är ett sökverktyg som genom Språkbanken vid Göteborgs universitet tillhandahåller stora mängder data om språk i faktiskt bruk, närmare bestämt 8,4 miljarder löpord uppdelade på ca 200 korpusar.

Med tanke på konstruktionen i frågas natur samt den kvalitativa grund som uppsatsen står på har jag begränsat sökningen till tre korpusar, nämligen *Norstedtsromaner 1999*, *Bloggmix 2014* och *GP 2013*. Jag har valt dessa korpusar då jag anser att de tillhör olikartade genrer, och därför kan ge en nyanserad bild av konstruktionen.

3.2. Avgränsningar

Två typer av konjunktioner är relevanta för undersökningen, nämligen additiva (*och*, *samt*) och disjunktiva (*eller*). Det verkar vara genom dessa konstruktionen i fråga kan bildas. Jag har riktat in mig på dessa tre fall, men det kan mycket väl finnas fler, exempelvis *som*, i *tjuvar som poliser*.

Vidare är det tre typer av XP som jag kommer att undersöka, nämligen Adj, NP och VP. Det kan även här tänkas finnas andra fraser som passar in i mönstret, men dessa tre verkar vara de i särklass vanligaste, och därför faller inom ramen för avgränsningen.

Det sista ledet har jag med viss osäkerhet kallat för *NP*. Detta eftersom en nominalfras i det sista ledet är den dominerande typen. Det finns dock undantag, som i:

(5) Vädret suger, regn och grått (Borin, Forsberg & Roxendal 2012, Bloggmix 2013)⁵

Ett annat återkommande fall är *XP_och så vidare*. Kanske skulle det vara riktigare att kalla konstruktionen för *XP_konj_XP*, men av avgränsningsskäl och på grund av den stora andelen nominalfraser har jag kallat det sista ledet för NP. Fallen med *NP* utgör så att säga de mest typiska exemplen, vilka är de jag intresserar mig för.

3.3. Sökkriterier

När man söker efter något specifikt i Korp stöter man snabbt på ett krus. Man kommer inte över all relevant data, samtidigt som en stor mängd irrelevant data kommer med.

Problemet gör sig extra påträngande när man söker efter subjektiva drag i språket, som värderingar och i viss mån abstraheringar. Detta eftersom Korp inte kan skilja dessa från resten.

Gällande *XP_konj_NP* förefaller det som att man kan dela upp konstruktionen i två kategorier: den ena där det sista ledet är mer prefabricerat, främst med andra komponenter än substantiv (t ex *sånt*), och den andra där samma led är mer udda (t ex *hans moster*). Indelningen utgör inte nödvändigtvis någon objektiv artskillnad, men den är fruktbar i det att finna relevant data. För att finna den förra typen av konstruktioner (som verkar vara den vanligaste) har jag först spanat de olika kombinationer jag kan tyckas se i språket, och sedan sökt på dessa specifikt, med de olika variationsmöjligheter som finns. För att finna de senare har jag gjort en mer generell sökning, och manuellt sållat igenom ca tusen exempel. Undersökningen är väsentligen kvalitativ: jag går igenom språkproven för att hitta varianter och problemfall, inte för att räkna exakta frekvenser. Istället ger jag emellanåt mjuka uppskattningar av vad som förefaller vara mer eller mindre vanligt. I några fall ger

⁵ Hädanefter refererar jag av praktiska skäl bara till Bloggmix 2014, GP 2013 eller Norstedtsromaner. Jag syftar då på Borin, Forsberg & Roxendal (2012).

jag också sifferuppgifter för att ge läsaren en bättre uppfattning av underlaget för diskussionen.

3.4. Tillvägagångssätt

Inledningsvis samlar jag in data enligt ovanstående kriterier. Efter det kategoriserar jag datan utifrån vad som verkar vara utmärkande för de specifika konstruktionerna. Vidare förs en diskussion om den i syftesbeskrivningen nämnda hypotesen, huruvida man kan tala om olika konstruktioner i fallet med *XP_konj_NP*. Är det meningsfullt att tala om en *värderande* och/eller *abstraherande XP_konj_NP*? Om så är fallet kommer jag följaktligen att försöka avgränsa konstruktionen ifråga, undersöka dess karakteristiska drag, och vidare diskutera vilka variationsmöjligheter den erbjuder. Under processens gång kommer jag successivt bearbeta konstruktionsposten, som jag följaktligen presenterar.

3.5. Konstruktionspost

Jag kommer att skriva en konstruktionspost, alltså en post i konstruktikonet under vilken man kan utläsa information om konstruktionen, liksom att slå på ett ord i en ordbok. Syftet med detta är å ena sidan att tillföra information till konstruktikonet, och å andra sidan att besvara uppsatsens frågeställningar, genom den information som förväntas finna i posten (se s. 26).

3.6. Definitioner

Här definieras kort två av de mest centrala begreppen för analysen:

- *Abstraherande kategori*: med detta avser jag när konstruktionen genom ett samspel mellan leden vidgas från att beröra en eller flera konkreta kategorier (t ex bord och stolar), till att beröra en större kategori (t ex möbler). Jag syftar

huvudsakligen på en egenskap hos konstruktionen, och alltså inte ett perspektiv ur vilken denna bör analyseras. Man bör alltså inte förväxla den abstraktionistiska analysen till exempel Goldsmith (1980) förespråkar med det avseende jag använder abstraherande, nämligen att konstruktionen i sig är abstraherande, även om det förstnämnda även tas upp i uppsatsen.

- *Värdering*: med detta menar jag när det inom konstruktionen manifesteras en emotion eller ett känslouttryck, alltså en ”språkhandling som innebär att talaren ger uttryck för spontan känslomässig reaktion inför det sakförhållande som beskrivs i satsen” (SAG, termregister).

4. Analys

I det här avsnittet presenterar jag resultatet av min undersökning.

Min metod är väsentligen kvalitativ. Ändå menar jag att det, utifrån de avgränsningar och de sökkriterier som presenterades ovan (se kap. 3.3), är relevant att säga något om utfallet för datainsamlingen. Detta å ena sidan för att visa att konstruktionen är relativt vanlig, och å andra sidan för att läsaren ska ha insyn i den data jag har utgått ifrån.

Jag har gått igenom ca 1000 exempel på *XP_konj_NP* i dess vida bemärkelse. Här fann jag drygt 30 fall (alltså ca 3%) som jag menar är abstraherande och/eller värderande, och som inte tillhörde den mer ”prefabricerade kategorin”, alltså som i ”*XP_och_sånt*”.

I den prefabricerade kategorin utgjorde naturligtvis majoriteten av fallen det jag sökte efter, eftersom sökkriterierna var snävare. Jag hade *annat*, *andra*, *sånt*, *sådana* och *dyligt* som möjligheter i det andra ledet. Detta gav ett utfall på 0,013% av den totala mängden token i de tre korpusarna. Detta kan jämföras med en sökning på

”<vilket ord som helst> + och + <vilket ord som helst>” som gav ett utfall på 2,6% av den totala mängden token.

4.1. Olika typer av *XP_konj_NP*?

Kan man tala om olika typer av *XP_konj_NP*? Är, i så fall *abstraherande* och *värderande* relevanta begrepp för att skilja på dessa olika typer?

Goldberg (1995, s. 4) menar att en enskild konstruktion existerar i de fall där ”it can be shown that its meaning and/or its form is not compositionally derived from other constructions existing in the language” (jfr Svanlund 2002).

Av de andra konstruktioner som finns verkar den mest relevanta att jämföra med i det här fallet vara just *XP_konj_NP*. Alltså, kan man finna fall där egenskaper hos *XP_konj_NP* inte kan förutsägas utifrån kunskap om andra exempel på *XP_konj_NP*? Om än formen är förutsägbar och likartad i de eventuellt två olika konstruktionerna, menar jag att detta inte sker med betydelsen. Här verkar det som att olika funktioner fylls i olika fall, och som att denna åtskillnad kan utgöra grunden för en indelning i åtminstone två olika konstruktioner.

XP_konj_NP som ickevärderande och konkret är en vanlig konstruktion, som i t ex:

- (6) Istället prioriterar vi prylar, boende och resor. (Bloggmix 2014)

Här, liksom i alla andra liknande fall, verkar det ske en förbindelse mellan de två leden eller en utpekning av det sista objektet i uppräkningslistan.

Formellt sett kan de *XP_konj_NP* där det sker en värdering och en abstraktion tyckas vara likadana som andra *XP_konj_NP*. Men enligt Goldberg (2003, s. 219) bör man inte se tecken utifrån enbart form eller betydelse, utan tecknen bör istället ses utifrån samspelet mellan dessa. Sett till betydelsen sker det pragmatiskt något annorlunda i de fall jag menar är abstraherande och/eller värderande, t ex:

- (7) Containrar, lastbilsflak, oljefat och annat skräp svämmar över. (GP 2013)

Nominalfrasen efter konjunktionen förbinder visserligen bägge leden och denoterar det sista objektet i en uppräknings, men den fyller samtidigt fler funktioner. Först och främst utgör *annat skräp* ingen konkret kategori utan utgör istället en generalisering som kan förstås utifrån å ena sidan relationen till objekten innan konjunktionen, å andra sidan utifrån sändarens uppfattning om mottagarens förförståelse. Enligt Goldberg finns det...

generalizations about ‘information structure’ properties of the construction, or the way in which a speaker’s assumptions about the hearer’s state of knowledge and consciousness at the time of speaking is reflected in surface form (2003, s. 221).

Hon syftar t ex på pronomen som anspelar på ett i diskursen tidigare nämnt objekt. Detta skulle även kunna gälla generaliseringen i nominalfrasen ovan, där mottagaren för att förstå denna har fått information tidigare i satsen angående vilka objekt som kan tänkas vara en del av den generaliseringen. Även om svenskan inte är ett ”classifier language” (se s. 9) kan man tänka sig att den här typen av satser är konstruerade på liknande sätt, där *annat* motsvarar ett *etc* eller *osv* i engelsk teckenspråk (Glucksburg 2000, s. 39). Det finns dock en skillnad mellan *etc* och *annat skräp* i det fallet, nämligen att man i *etc* härleder betydelsen enbart från de tidigare objekten, medan man i det andra fallet också härleder betydelsen från skit. Fallet *etc* är denotativt, medan *annan skit* kan vara både denotativt och konnotativt. Det uppstår således en ambiguitet, där det sista ledet, i fallen där det är värderande och abstraherande kan tolkas på flera olika sätt.

Ett annat argument för att *XP_konj_NP* inte är en homogen grupp konstruktioner kan ses i följande exempel:

(8) Men det där är statistik och båg (Bloggmix 2014)

Här måste mottagaren veta vad som menas med *båg*, och den implicita värderingen som uttrycks i det ordet, även för att förstå sändarens uppfattning om *statistik*. Detta är inte fallet med övriga *XP_konj_NP*, där mottagaren i en uppräkningslista ändå kanske kan bilda sig någon form av uppfattning om vad sändaren åsyftar. I exemplet ovan kan man även se den typ av komplexare semantiska relationer som kan framkomma i *XP_konj_NP*, i fallen där denna är värderande och/eller abstraherande. Detta eftersom *statistik och båg* kan ses som ett halvtautologiskt uttryck. I begreppet statistik kan man denotativt utläsa t ex variation i sifferuppgifter, men begreppet har även en konnotativ aspekt som i samspel med *båg* blir redundant, vilket i sin tur fyller en stilistisk funktion. *Båg* vidgar å ena sidan kategorin *statistik* genom att förvandla detta till ett av objekten i en ny kategori, och preciserar å andra sidan denna nya kategori genom den pejorativa värdering som ges uttryck för.

Det verkar som att det som skiljer *XP_konj_NP* (värderande och/eller abstraherande) från *XP_konj_NP*, inte är formen, utan betydelsen. Detta är vad Goldberg kallar för polysema konstruktioner, alltså sådana där samma form har olika men besläktade betydelser (Goldberg 1995, ss. 33-35). Eftersom de olika betydelserna inte är förutsägbara, så menar jag att det rör sig om två olika konstruktioner.

Men som jag sa inledningsvis så definieras konstruktioner inte bara utifrån om de kan härledas från andra konstruktioner eller inte, utan man kan också argumentera för en konstruktions existens utifrån om den framkommer med tillräcklig frekvens (Goldberg 2003, s. 220). Att så är fallet verkar uppenbart efter de kvantitativa resonemangen som inledde kapitlet. Det verkar finnas en betydande mängd fall där den polysema konstruktionen *XP_konj_NP* fyller en annan funktion än att förbinda de två leden eller för att denotera det sista objektet i en uppräkningslista.

Härefter ämnar jag reda ut vilka variationsmöjligheter som finns i de fall av *XP_konj_NP* där det sker en värdering och/eller en abstraktion.

4.2. Generella drag

Jag går inledningsvis igenom några av de mest generella och återkommande dragen i konstruktionen ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*”.

En premiss för uppsatsen är att konjunktioner inte är enkla, i bemärkelsen att de endast används för att förbinda led eller för att denotera det sista objektet i en uppräkningslista. Jag menar istället att konjunktioner kan fylla komplexare funktioner, med underförstådda betydelser och värderande inslag som grund. Observera till exempel följande fall:

- (9) Städa och sånt kan man vänta med till hösten. (GP 2013)

Detta utgör ett tydligt exempel på hur en värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP* kan se ut, just för att det inte är så tydligt vad *sånt* syftar på. Det finns en tydlig relation mellan *städa* och *sånt*, där *städa* kan sägas utgöra en prototyp i kategorin som bildas vid tilläget av *och sånt*. Det ligger inget explicit värderande i *och sånt*, men i samspel med *städa* kan man ändå bilda sig en uppfattning om vad författaren tycker om att städa. *Städa* utgör möjligen för författaren det mest tydliga exemplet som hen kan använda för att peka på vilka andra saker som tillhör kategorin *sånt*, men samtidigt säger hen möjligen att varken *sånt* eller andra objekt i kategorin egentligen är värda att nämna vid namn. Fokus förflyttas från det konkreta verbet till kategorin författaren menar att detta tillhör.

Man kan också tänka sig att författaren med det andra ledet inte alls menar något annat utöver att städa, utan att *och sånt* enbart utgör en stilistisk strategi som författaren använder sig av för att förklara sin syn på städning. I så fall skulle det sista ledet användas för att lyfta fram en viktig aspekt ur det första, för att visa ur vilket perspektiv denna bör ses. Detta kan i så fall också ses i:

- (10) Här är fotbollen allt, det finns inte hockey, handboll eller sånt. (Bloggmix 2014)

Här menar jag att *sånts* funktion i huvudsak är att lyfta fram en aspekt eller en värdering ur *hockey* och *handboll*, samtidigt som den abstraherar genom att visa att bägge exemplen kan kompletteras med andra sporter.

Detta är ett några sätt genom vilka värderingen och/eller abstraktionen kan äga rum, men man kan också tänka sig *XP_konj_NP* där det andra ledet tydligare abstraherar och gör bägge leden större:

- (11) Nu läser man om svarta pengar, anställda som går före i kön och andra oegentligheter. (GP 2013)

Det sista ledet är uppenbarligen värderande, men inte på samma sätt som i ovanstående exempel menar jag. Det är ingen tydlig gräns mellan det här fallet och de förra – det rör sig om en gradskillnad, men jag menar ändå att *andra oegentligheter* i detta exemplet lite mer fyller funktionen att göra idén om oegentligheterna bredare. Författaren är fortfarande tydlig med vad hen tycker om t ex *svarta pengar*, men hen har också intentionen att läsaren ska förstå att det har förekommit andra liknande oegentligheter. Fenomenet kan också urskiljas i följande exempel:

- (12) Hon ville veta vem som hade hand om begravningen och annat praktiskt. (Norstedtsromaner)

Här blir det ännu tydligare att *annat praktiskt* huvudsakligen fyller funktionen att, i samspel med *begravningen*, måla upp en bild av vad det är som behöver ”tas om hand om”. Man kan till och med ifrågasätta huruvida exemplet är värderande, eller om inte bara *praktiskt* försöker ringa in kategorin.

I det ovanstående fallen med *oegentligheter* och *praktiskt* finns värderingen, om den finns, implicit i ordet. Detta kan också ses i t ex:

- (13) Hon har fått en offentlig försvarare och är misstänkt för narkotikabrott, rattfylleri och brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål. (GP 2013)

Här är det inte uppenbart om *andra farliga föremål* är värderande, eller så att säga objektivt i sammanhanget. Är det författaren som tycker att föremålen är farliga, eller utgör *farliga föremål* en bestämd kategori inom genren? I detta sammanhanget verkar det vara det sistnämnda, men det är inte alltid uppenbart om det sista ledet är värderande eller inte utifrån det här perspektivet. Dessa konstruktioner verkar vara polysema (se kap. 4.3.1).

Ovanstående exemplen har inte varit särskilt metaforiska. Det finns dock inom konstruktionen *XP_konj_NP* spelrum för skiftande grad av metaforiskt stoff och varierande stilar. Vissa av fallen utgör konventionaliserade och väldigt metaforiska uttryck (se kap. 4.3.2) medan andra, som fallen ovan är mer flexibla. De ovanstående mer sakliga exemplen kan kontrasteras med följande:

- (14) [...] hade de inte ett sommarställe som var så inihelvitte förnämt och påkostat att både Bernadotter och andra hottentotter skulle varit svimfärdiga av förtjusning om de haft något liknande (Norstedtsromaner)

Här används konstruktionen mer metaforiskt, i avseendet att det halvtautologiskt används ett begrepp, där författaren egentligen åsyftar en annan kategori. Konstruktionen förefaller även vara mer värderande än i fallen ovan. Och med denna åtskillnad har jag redan börjat diskutera konstruktionens variationsmöjligheter.

Härnäst presenteras en annan aspekt av dessa, nämligen polysemi och ambiguitet.

4.3. Variation

Det förefaller som att *XP_konj_NP* inte är en homogen grupp, utan att det finns en värderande och/eller abstraherande underkategori. Därtill, är underkategorin inte heller helt homogen, utan det finns variationsmöjligheter för såväl form som betydelse. Här presenteras några av de olika aspekter som konstruktionen kan ses utifrån.

4.3.1 Polysemi och ambiguitet

Ett återkommande drag hos den varierande och/eller abstraherande *XP_konj_NP* är att den är polysem eller att den kan tolkas på flera olika sätt. När jag säger att konstruktionen är polysem menar jag inte detta på samma sätt som ovan, då detta begrepp introducerades. Ovan syftade jag på att det i alla tänkbara fall av *XP_konj_NP* fanns en polysemi, där en aspekt av denna var den värderande och/eller abstraherande. Nu syftar jag på att det just inom subgruppen värderande och/eller abstraherande även där finns utrymme för polysema tolkningar. Goldberg säger följande angående polysemi och ambiguitet: ”It is *possible* for a construction to be ambiguous: the same form being paired with unrelated functions, just like ambiguous words” (Goldberg 2003 s. 19). Följande fall av polysema konstruktioner är exempelvis relativt vanliga i materialet jag har undersökt:

(15) Vi hittade ett mysigt ställe där vi fick i oss lite kaffe och slisk.
(Bloggmix 2014)

(16) Kvällsmys och klet! (Bloggmix 2014)

I bägge exemplen utgör den sista nominalfrasen i konstruktionen en möjlig metafor, som delvis abstraherar men främst värderar den första nominalfrasen. Att det sista ledet bör tolkas metaforiskt är inte en nödvändighet, men ganska troligt. Oberoende av vilken tolkning man gör får ledet en påminnande konnotation, med vilket konstruktionerna kan sägas vara polysema (Goldberg 2003 s. 19).

Antalet ambigüosa fall är inte lika stort men det förekommer, som i t ex:

(17) Har klämt in så mycket läsning jag kan mellan allt jobb och slit. (Bloggmix 2014)

Här kan *slit* antingen ses som ett halvtautologiskt uttryck som syftar tillbaka på *jobb*, en ”förstärkning genom upprepning” (se kap. 4.3.2), eller som något slitsamt författaren ägnar sig åt när den inte jobbar. En annan tolkning är att författaren med *jobb* inte syftar på arbete, utan på något jobbigt, vilket även det skulle leda till att uttrycket blev halvtautologiskt. Man kan argumentera för att konstruktionen är polysem, i det att man, vilken tolkning som än görs, troligen utläser att författaren har en negativ uppfattning av *jobb och slit* i den kontexten, och att betydelseerna således är olika men påminnande. Och visst stämmer det att värderingen i bägge fallen är negativ, så att säga, men jag menar ändå att man kan tolka exemplet på minst två orelaterade sätt, i det att de ovan nämnda tolkningarna leder till olika uppfattningar angående vad författaren gör med sin tid.

Några andra exempel som kan studeras utifrån begreppen polysemi och ambiguitet är det ovan nämnda ”statistik och båg” (Bloggmix 2014) eller ”[...] och hans moster” (Bloggmix 2014).

Var gränsen bör dras mellan konstruktioner som är polysema, de som är ambigüosa, och de som inte uppfyller kriterierna för någon av dessa två kategorier är ingen självklarhet, utan i hög utsträckning öppet för tolkning. Min tanke är inte heller att kategorisera alla tänkbara fall, utan att föreslå begrepp som gör det möjligt att diskutera konstruktionens möjligheter.

4.3.2. Fyllda, värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*

Flera *XP_konj_NP* som är värderande och/eller abstraherande utgör mönster som är mer fyllda än de hittills presenterade, i vissa fall till och med hårt konventionaliserade uttryck. Dessa har skiftande karaktär. Några exempel presenteras här.

En återkommande form är ”förstärkning genom upprepning”, som i *ris och ros, dag och natt, nöd och neppe, saker och ting, skrot och korn* eller *tjo och tjim* (Bloggmix 2014). Här sker såväl abstraktionen som värderingen i samspel mellan de båda leden, som tillsammans blir heltäckande. I vissa fall sker samspelet genom

någon form av halvtautologiskt duplifix (*med tjo och tjim*), och i andra mer med anspel på den kontrasterande betydelsen (*Jag arbetar dag och natt*). I det här sista exemplet blir det tydligt hur det sker en abstraktion. Man kan anta att författaren inte bokstavligen menar att hen jobbar dags- och natt-skift, utan att hen metaforiskt arbetar hela tiden (även om detta är öppen för en polysem tolkning). Vidgningen skapas här genom en kontrastering, två motsatspoler utgör tillsammans en helhet: ”allt” eller ”alla”. Andra liknande fall kan vara ”gott och ont” (GP 2013) eller ”mina damer och herrar” (Bloggmix 2014).

Funktionen är inte denotativ i det här sammanhanget, eftersom det rör sig om en upprepning, utan reduplikationen menar jag snarare utgör en effekt.

Att avgöra om den här ”kaka-på-kaka-effekten” är värderande eller inte är svårt, och jag är inte säker på om man kan dra några generella slutsatser. I vissa fall förefaller det som att upprepningen medför en värdering, som t ex i:

(18) Kommunisterna och nazisterna är samma skrot och korn (Bloggmix 2014)

Idiommet betyder att vara av samma dåliga sort, och värderingen sker här liksom abstraktionen genom samspel. Vissa andra fall visar inte lika tydligt att en värdering äger rum.

Till detta kan tilläggas att det finns liknande konventionaliserade uttryck, men som istället för upprepa två antingen fonetiskt eller betydelsemässigt liknande led, använder sig av innehållsligt vitt skilda saker för att visa på det heltäckande, som i t ex ”guld och gröna skogar” (konstruerat exempel). Denna formen av *XP_konj_NP* kan användas för att framhäva de överväldigande i något. Den kan vara ett intressant fenomen att ta upp som kontrast till ovanstående form.

Ett annat mer fyllt mönster som jag stötte på var följande:

(19) Cuca Martínez pustar ut, lättad över att de har sluppit krängel med polisen och fängelser och hans moster. (Norstedtsromaner)

Det finns risk för att exemplet är tvetydigt, men jag tolkar det som att författaren med största sannolikhet inte syftar på Martínez moster, utan metaforiskt på vem som helst. Detta med tanke på att pronomenet före *moster* inte är reflexivt. Oftast föregås *och hans moster* av ett *och fan*, men detta är inte fallet här. Uttrycket är så prefabricerat att den delen kan bortses från utan risk för missförstånd.

Idiomet (*fan och*) *hans moster* är abstraherande på så vis att den syftar på en ickekonkret överordnad kategori.

En annan variant på konstruktionen är den med *XP_och_skit* som är ganska vanlig (88 relevanta träffar i Bloggmix 2014). Den utgör inte ett idiom som exemplet ovan, men är ändå såpass vanlig att jag skulle säga att den är prefabricerad och fylld, som i t ex:

- (20) Jag har plockat bort alla tomtar och skit, slängt juldukarna i tvätten, dammat och tagit fram säsongsnutrala textilier. (Bloggmix 2014)

Här, liksom i exemplet ovan, är sker såväl en abstraktion som en värdering.

4.3.3. Var ligger värderingen och abstraktionen?

Vid första anblick förefaller det som att var värderingens placering i konstruktionen är högst varierande. Följande fall visar hur värderingen och abstraktionen kan förekomma i det andra ledet:

- (21) Tex om all skit som finns i vår mat... .E ämnen och aspartam och skräp..
(Bloggmix 2014)

Här är *skräp* i den sista nominalfrasen i sig värdeladdad, och det fungerar självständigt (även om författaren har byggt upp det med hjälp av *skit*), till skillnad från följande exempel:

- (22) Kan förändra till det bättre – eller befästa och föra vidare fördomar och andra dumheter. (GP 2013)

Här kombineras ett värdeladdat ord med ett abstraherande för att uppnå önskad effekt. Men det finns också fall där det andra ledet inte är värdeladdat i sig, utan där detta kommer fram kontextuellt, antingen genom ett förtydligande:

(23) Bara papper och sånt, inget av värde. (Norstedtsromaner)

Eller genom att det första ledet är värderande:

(24) Med ohyra och sånt som gömmer sej i håret? (Norstedtsromaner)

Eller genom en bredare kontext, som till exempel den ordet *trots* för med sig här:

(25) Det blir en liten lucka in i det vardagliga arbetet och jag tror att det är bra att visa vad alla vi som är på golvet gör trots besparingar och annat. (GP 2013)

Dessa olika exempel utgör olika konkreta fall på hur värderingen skapas i konstruktionen.

En alternativ, mer abstraktionistisk förklaring till de ovan, är att värderingen kan skapas genom själva abstraktionen (den abstraktionistiska analysen som t ex Goldsmith (1980) förespråkar bör i det här sammanhanget inte förväxlas med det faktum att konstruktionen i sig abstraherar). Det skulle kunna vara så att det faktum att en abstraktion äger rum, där det inte anses meningsfullt att specificera objekten, i sig är en värderande talhandling, som kan tolkas på olika sätt. Detta är inte fallet där värderingen sker explicit, som i:

(26) Storköket erbjuder bland annat viltchorizo och lammkorv, med surkål och sånt fint vid sidan av. (GP 2013)

Men det skulle kunna vara fallet i t ex:

(27) – Jag tror att det blir ännu mer glitter och sånt. (GP 2013)

Här menar jag att man skulle kunna argumentera för att det sker en värdering, om än inte explicit sådan. Värderingen skulle i så fall ingå i det abstraherande *sånt*. Den skulle förstås utifrån det faktum att författaren inte ser sig nödgad att beskriva närmare vad den menar. Begreppet *glitter* är något polysemt, i avseendet att det inte framkommer om det enbart är denotativt, eller om det även är konotativt. Avser författaren *glitter* som i ”bling bling”, något överdådigt, eller bara objektet glitter? I det första fallet är konstruktionen värderande på liknande sätt de ovan beskrivna. I det andra fallet kan man diskutera huruvida konstruktionen är värderande genom sin abstraktion.

Jag är inte säker på om det är mer fruktbart att diskutera hur värderingen skapas i konstruktionen utifrån enskilda fall eller om en det är mer lämpligt att försöka finna en allmängiltig förklaring för hur värderingen äger rum. Jag ser egentligen ingen motsättning mellan förklaringarna, utan anser snarare att de komplementerar varandra. Samtidigt krävs en viss del av ”allmängiltighet” i det att kunna dra några slutsatser kring hur värderingen produceras.

Det verkar finnas stor flexibilitet angående hur värderingen uttrycks i konstruktionen *XP_konj_NP*. I samtliga fall sker dock abstraktionen huvudsakligen i det andra ledet, om än i samspel med det första. Det andra ledet kan inte figurera självständigt, då abstraktionen avgränsas med hjälp av det första: det första ledet är i det här sammanhanget prototyp i det andra.

4.4. Semantiska relationer

I det här kapitlet ställer jag några av de ovan diskuterade begreppen i relation till varandra, och försöker kortfattat beskriva några av de valmöjligheter och begränsningar språkbrukaren ställs inför i det att producera ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*”. Följande är en sammanfattning av analysens huvudpunkter i tabellform. Att ställa dessa i tabellform tydliggör de språkliga betydelseernas förhållande till varandra. Men samtidigt kommer inte alla begreppens skiftande nyanser med lika ingående som ovan.

Vad gäller abstraktionen kan man se (minst) tre olika typer av samordningar i det här sammanhanget. För att använda *och* som exempel, kan detta i *XP_konj_NP* (1) enumerera (vilket är det mest prototypiska användandet som betonas i SO och SAG), (2) vidga en kategori genom en abstraktion, eller (3) vidga kategorin samtidigt som den i det andra ledet i viss mån preciseras:

Tabell 2. Olika samordningar utifrån abstraktion

(1) enumerativt	Istället prioriterar vi prylar, boende och resor. (Bloggmix 2014)
(2) vidgande	Nu är det ordnat.... Mina konton och autogiro + lite annat. (Bloggmix 2014)*
(3) vidgande och preciserande	Båda gångerna hade det varit skum och annat otäckt kring munnen och på golvet. (Norstedtsromaner)

* här används + istället för *och*. Om än funktionen verkar vara likartad, är det intressant att lägga märke till detta sätt att producera konstruktionen.

När det gäller motsatspolen *värderande/icke-värderande* förefaller det uppenbart att samtliga ovanstående typer går att kombinera med de icke-värderande. Om det är möjligt att göra en enumerativ och värderande *XP_konj_NP* är öppet för tolkning, men egentligen inte föremål för den här uppsatsen, då jag fokuserar på de abstraherande fallen av *XP_konj_NP*. Då kvarstår:

Tabell 3. Värderingens relation till abstraktionen

abstraherande kategori		
	vidgande	vidgande och preciserande
Icke-värderande	Vi var långt ifrån nöjda med volymutveckling och andra saker. (GP 2013)	En reporter och fotograf åkte dit och kunde rapportera om det och andra konsekvenser som drabbat området. (GP 2013)
Värderande	?	Skärpning alla göteborgare och andra nedskräpare! (GP 2013)

De icke-värderande fallen av *XP_konj_NP* faller egentligen inte heller inom avgränsningen. Det bör dock tilläggas att man inte helt oproblematiskt kan avfärda dessa fall som icke-värderande. Detta eftersom man skulle kunna argumentera för att en abstraktion med nödvändighet för med sig en värdering (se kap. 4.3.3).

Vad gäller de värderande fallen verkar det inte heller helt uppenbart huruvida man kan vidga en kategori, samtidigt som man ger uttryck för en värdering, utan att precisera den. Detta eftersom värderingen i sig utgör en begränsning. Om det andra ledet t ex utgörs av *skit*, pekar talaren så att säga inte på allt i kategorin *sånt*, utan bara på det ”skitiga” delen av kategorin *sånt*. Om man inte ser *skit* som en egen, obegränsad kategori, så verkar det enda sättet att komma undan detta vara att acceptera de ”icke-värderande” i cellen ovanför som värderande. Observera att jag med detta enbart åsyftar det *XP_konj_NP* där värderingen och/eller abstraktionen huvudsakligen sker i det andra ledet. Det finns, som ovan diskuterat (kap. 4.3.3) fall där värderingen sker mer kontextuellt eller liknande (t ex ”Bara papper och sånt, inget av värde”).

Om vi fortsättningsvis ur tabellen ovan tar med oss det mest centrala i konstruktionen, begreppen *värderande* och *abstraherande kategori*, kan vi ställa dessa i relation till ytterligare några begrepp som har använts:

Tabell 4. Övriga begrepp

Värderande och abstraherande <i>XP_konj_NP</i>	
polysema	Kvällsmys och klet! (Bloggmix 2014)
ambiguösa	Har klämt in så mycket läsning jag kan mellan allt jobb och slit. (Bloggmix 2014)
flexibla	<i>XP_konj_NP</i> , t ex: Den fria naturen... ett hem för insekter, ormar och andra irrationella och oberäkneliga element... (Norstedtsromaner)
fyllda	Cuca Martínez pustar ut, lättad över att de har sluppit krångel med polisen och fängelser och hans moster. (Bloggmix 2014)

Ovanstående tabell är som sagt en förenkling av hur ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*” ser ut i relation till den ovanstående analysen, och den lyfter inte fram alla aspekter av konstruktionen. Vad som utgör polysema och ambiguösa fall är högst relativt, och vad gäller det ambiguösa exemplet, skulle man likväl kunna förespråka att detta i själva verket är polysemt (se kap. 4.3.1). Men tanken är att försöka sätta de begrepp jag har använt mig av för att beskriva konstruktionen i förhållande till varandra.

Och i det att försöka beskriva konstruktionen i tabellform, har jag också börjat närma mig konsten att klämma in en konstruktion i en konstruktionspost.

4.5. Konstruktionspost

Utifrån den analys jag har gjort ovan, presenterar jag härmed ett förslag på hur en konstruktionspost till konstruktionen *värderande och/eller abstraherande XP_konj_NP* kan se ut. Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att på så liten plats som en post tillåter få med alla konstruktionens variationsmöjligheter. Därav har jag valt den mest typiska formen för konstruktionen, som får utgöra grunden för konstruktionsposten. Det typiska är att värderingen sker i ledet efter konjunktionen,

som i ” oljefat och annat skräp”, och att konstruktionen tydligt är både värderande och abstraherande. Såhär kan posten förslagsvis se ut:

Tabell 5. Konstruktionspost

XP_konj_NP. abstraherande och värderande - *clowner och sånt trams*

Type	samordning
Category	XP
Definition	en uppräknig (leden före konjunktionen) vidgas till en abstrakt kategori varvid slutledet bidrar med en värdering
Structure	[XP och/eller/samt NP]
Keywords	konj
Common words	och, sånt, skit
Internal Construction Elements	Led.1: cat=XP Konj: cat=konj "lu=och..1/samt..1/eller..1" Led 2: cat:NP
Examples	<ul style="list-style-type: none"> • Containrar, lastbilsflak, oljefat och annat skräp svämmar över. • Bara papper och sånt, inget av värde. • De har sluppit krångel med polisen och fängelser och hans moster. • Dessutom kommer det finnas fika och annat gött.

5. Diskussion

Analysen visar att det är relevant att tala om åtminstone två olika konstruktioner i fallet med *XP_konj_NP*, där den ena utmärker sig för att vara abstraherande och/eller värderande, och den andra utmärker sig för att inte uppfylla dessa kriterier. När det gäller graden av abstraktion och värdering i konstruktionen ifråga, så skiljer sig denna åt från fall till fall, liksom gränsen till vad som utgör övriga *XP_konj_NP*, de som inte är föremål för denna undersökning.

En uppsättning relevanta begrepp har lyfts fram genom vilka det går att beskriva de abstraherande och/eller värderande fallen av *XP_konj_NP*. Dessa begrepp framkommer som ett resultat av att studera materialet utifrån form, betydelse och funktion. Några av dessa begrepp utgör så att säga motsatspar som avgränsar ett kontinuum, medan andra uppenbarar sig mer självständigt.

Det är framförallt två av dessa begrepp, med deras motsatspar, genom vilka konstruktionen ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*” kan avgränsas, nämligen genom *abstraherande-* versus *konkret kategori*, samt genom *värderande* versus *icke-värderande*. Genom att luta åt det abstraherande, värderande hållet, uppfyller konstruktionen kriteriet *och* i ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*”. Om det enbart lutar åt det ena av dessa, antingen abstraherande eller värderande, uppfyller konstruktionen kriteriet *eller*. I det att bestämma huruvida konstruktionen kvalificerar sig som värderande och/eller värderande ser man mer åt betydelsen och funktionen än åt formen. Kanske kan man något förenklat säga att ”värderande och/eller abstraherande” förklarar betydelsen medan *XP_konj_NP* förklarar formen. Genom begreppens samspel uppstår konstruktionen. Detta beskriver hur konstruktionen ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*” avgränsas.

När det gäller konstruktionens variationsmöjligheter är det likväl här aktuellt att tala om olika begrepp som kan beskriva dessa. Vissa begrepp utgör relativa motsatspar som t ex *flexibel* och *fylld*, och i viss utsträckning *denotativ* och

konnotativ (även om dessa inte utesluter varandra), medan andra framkommer mer självständigt som t ex *polysem*, *ambiguös*, eller *värderingens placering i konstruktionen*. Vid en jämförelse med tidigare forskning är de flesta av de begrepp jag har använt mig av för att beskriva variationen inte några nymodigheter. Såväl Lyngfeldt mf. (2014, s. 8) som Goldberg (2003, s. 220) tar upp graden av schematicitet i olika konstruktioner, och Goldberg (2013 s. 19) diskuterar polysema och ambigüsa konstruktioner.

Men dessa frågor berör konstruktioners innehållsliga betydelse mer än hur talaren förhåller sig till denna betydelsen. De värderande aspekterna av konstruktionen är svårare att jämföra med tidigare forskning. Hur grammatiken kan ses som en resurs för att skapa mening och betydelse i språket har studerats inom den systemisk-funktionella grammatiken som tidigare nämnts (Halliday 1994). Möjligen kan de konnotativa och värderande aspekter av konstruktionen som har framträtt i analysen ses som en konstruktionsgrammatisk tillämpning av denna teorin i ett specifikt fall. Analysen visar att det finns ett flertal olika sätt genom vilka en talare kan lägga en värdering i *XP_konj_NP*. Ur ett SFG-perspektiv skulle dessa alternativ kunna ses som olika utvägar talaren kan välja, i syftet att skapa olika betydelser mer skiftande funktion.

När det gäller det abstraherande i konstruktionen verkar variationsmöjligheterna vara något mer begränsade. Abstraktionen sker oftast i det andra ledet, samtidigt som detta kräver det första, eftersom detta utgör en prototyp i den abstraherande gruppen. Abstraktionen sker i ett samspel där det första ledet antyder kategori eller lyfter fram det viktigaste objektet ur en kategori, och det andra förstorar detta. Det bör tilläggas att det finns fall, främst bland de mer fyllda exemplen, där denna process är mer metaforisk, som t ex i *skrot och korn* eller *fängelser och hans moster*. I fallet med *mostern* menar jag att det ganska tydligt rör sig om en konventionaliserad metafor. I fallet med *skrot och skrot* kan man antingen se uttrycket atomistiskt som ett betydelsebärande element som inte går att dela på utan att betydelsen förändras och att abstraktionen således ligger i dess helhet, eller så kan man se det som att abstraktionen ligger i *korn*, eftersom *skrot* får sin

konventionaliserade betydelse genom *korn* och dess halvtautologiska redundans. Dessa konventionaliserade fall kan nog sägas utgöra självständiga konstruktioner, subkategorier i subkategorin ”abstraherande och/eller värderande *XP_konj_NP*”.

I kap 3.2 diskuterades hur jag har avgränsat konstruktionen, och varför jag t ex har kallat det sista ledet för *NP* och inte *XP*. Min hypotes var att det fanns en konstruktion som var värderande och/eller abstraherande och som kunde beskrivas genom *XP_konj_NP*. Mot bakgrund av analysens resultat så skulle man eventuellt kunna göra en modifikation av beskrivningen av konstruktionen. Möjligen är det mer produktivt att tala om *fokuserande*, istället för *värderande*. *Fokuserande* i avseendet att det i den här typen av samordningar framhävs en viss aspekt av den omtalade kategorin. Exemplet ”turister och andra lättlurade” skulle kunna ses som ett värderande och fokuserande fall av *XP_konj_NP* medan t ex ”turister och andra skitstövlar” skulle kunna vara en underkategori till den förra konstruktionen, nämligen värderande och abstraherande.

Fördelarna med detta är att begreppen möjliggör beskrivningen av en bredare mer schematisk konstruktion, och att många av de gränsfall jag har stött på i materialet mer oproblematiskt kan falla inom konstruktionens definition.

Fördelarna med att hålla fast vid *värderande* är att blickfånget riktas mot de emotiva aspekterna av grammatiken, och att den här typen av samordningar ändå visar så pass många förekomster och variationsmöjligheter att den i sig är intressant att undersöka, om än den eventuellt är en underkategori till *fokuserande*. Att utgå från detta sista begrepp skulle, menar jag, i högre utsträckning leda till ett studium över samordningens denotation, om än en vag sådan, medan *värderande* istället placerar konnotationen i centrum. Att utgå från *värderande* anser jag dessutom ger ett mer kontrasterande resultat i relation till tidigare forskning om samordningar, än vad *fokuserande* hade gjort.

Detta kan man till exempel se vid en jämförelse med SO och SAG. Vid en jämförelse av resultatet med dessa är beröringspunkterna inte särskilt många. Detta kan tänkas bero på att jag studerar en specifik samordning, och att de ovan nämnda verkens syfte är att förklara de mest övergripande strukturerna, samtidigt som de inte

huvudsakligen riktar in sig på att beskriva värderingar. Det är inte så att mitt resultat strider det som framkommer i SO och SAG, det verkar bara inte finnas så mycket att jämföra med. Definitionerna i SO och SAG kan möjligen ses som någon form av ramverk genom vilka en förklaring av de mest objektiva och strukturella aspekterna av konstruktionen ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*” möjliggörs. Men med utgångspunkterna att tecken uppstår som ett samspel mellan form och betydelse, och att värderingar får betydelsemässiga konsekvenser för konstruktionen, verkar denna förklaringen inte helt tillfredställande, då man i så fall inte skulle förstå konstruktionen i dess helhet, utan bara utifrån dess form. Att bara förstå konstruktionen utifrån dess form är inte möjligt, eftersom man då inte skulle kunna skilja på de *XP_konj_NP* som var värderande och/eller abstraherande, och de som inte var det.

Holmberg argumenterar för att om än begreppet emotiv betydelse ”inte vunnit hemorts rätt inom grammatiken”, så är en teori om ords emotiva betydelse mer eller mindre förutsatt i SAG (Holmberg 2002, ss. 5-6).

Och det finns i SAG:s termregister begrepp som beskriver den emotiva aspekten av grammatiken, så som *känslouttryck*, *emotion*, eller *pejorativ* (se kap. 2). Men trots att grammatiken har noterat att vissa konstruktioner återkommande tenderar att fylla värderande funktioner, så brukar ”frågan om vilka satser som är evaluerande (eller ”känslouttryck”) [hänvisas] vidare till den lexikala beskrivningen av uttryck för värdering” (Holmberg 2002, s. 6). Om man då går till *Svensk ordbok*, lyder det enda värderande exemplet av hur *och* kan användas såhär: ”spec. i nonchalanta el. snäsiga svar: *Du har inte ätit upp maten! – Ja, ~ (vad vill du säga med det)?*”. Detta liknar inte sättet *och* används på i *XP_konj_NP*. Om man följer hänvisningen till *och så vidare* finner man där inte heller någon värderande aspekt av konstruktionen.

De värderande aspekterna av språket verkar falla lite mellan stolarna, då de inte uttömmande förklaras varken inom grammatiken eller i lexikonet. Flera andra språkliga företeelser som fallit mellan stolarna har försökt förklaras konstruktionsgrammatiskt, och kanske är så även fallet när det gäller värderingar och emotionell betydelse. Men om man går till *Oxford Handbok of Construction*

Grammar (2013) eller de publikationer⁶ som finns inom SweCcn, finner man att värderingar, liksom i SAG, i princip bara nämns i förbifarten. Om man går till konstruktikonet⁷ finner man visserligen ett tiotal poster där konstruktionen beskrivs som värderande (t ex *om_inte.adv* eller *det_är_AP_med_NP*) och posten *Evaluation* som beskrivs som en roll som ger uttryck för värdering av aktant/aktion,⁸ men hur värderingen sker beskrivs inte närmre.

Jag menar ändå att det inom konstruktionsgrammatiken finns utrymme för att studera de värderande aspekterna med dess emotionella betydelser. Att studera språket som ett samspel mellan form och betydelse öppnar upp för att med mer frihet kunna diskutera hur värderingar eller emotionella betydelser skapas, utan att strikt behöva hänföra dessa till antingen lexikon eller grammatik. I viss utsträckning är det detta jag diskuterar i kap. 4.3.3, där jag undersöker var värderingen och abstraktionen ligger i konstruktionen. Resultatet visar att detta kan ske på olika sätt, antingen genom ett särskilt element i konstruktionen, alltså mer lexikalt, eller genom ett samspel mellan de olika elementen, alltså mer grammatiskt.

Med detta har jag diskuterat hur konstruktionen kan vara värderande och abstraherande, i avseendet att jag har undersökt var värderingen och/eller abstraktionen äger rum. Men jag har inte svarat på frågan om *varför* just den kombinationen av element eller det särskilda elementet gör att konstruktioner blir värderande. Jag har intuitivt valt exempel som jag menar är värderande och/eller abstraherande, och förhoppningsvis kan läsaren hålla med om detta. Men jag har inte mer språkfilosofiskt diskuterat vad det är som gör att dessa blir värderande och/eller abstraherande. Nu kan läsaren invända: men du har ju diskuterat hur värderingen/abstraktionen äger rum. Jag menar dock att den mer strukturella förklaringen av hur processen äger rum, inte förklarar *varför* den äger rum, och vad det är att vi förstår

⁶ Länk till publikationer: <http://www.svenska.gu.se/forskning/forskningsprojekt/konstruktionsgrammatik/>

⁷ Länk till konstruktikonet: <http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon/utvecklingsversion>

⁸ Länk till konstruktikonet, sökord "evaluation": <http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon/utvecklingsversion>

den som sådan. Varför ser värderingen och/eller abstraktionen ut som den gör i konstruktionen ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*”? Detta får bli en fråga för vidare forskning.

6. Sammanfattning

Jag sammanfattar här resultatet av min analys och dennas förhållning till mitt syfte, samt de slutsatser man kan dra utifrån diskussionen.

Jag menar att det är relevant att tala om en ”värderande och/eller abstraherande *XP_konj_NP*”, och att det finns ett värde i att diskutera den nämnda konstruktionens avgränsning och variationsmöjligheter. Det är ingen artskillnad mellan de värderande och/eller abstraherande fallen av *XP_konj_NP* och de som inte är det, men ett antal begrepp som kan vara behjälpliga i det att avgränsa konstruktionen har presenterats, som t ex *konnotation*, *vaghet*, *abstraherande kategori*, etc.

Konstruktionen har granskats utifrån dessa möjligen något spretiga begrepp, men som i samspel förhoppningsvis lyckas ge en intressant infallsvinkel.

Jag har även öppnat upp för möjligheten att konstruktionen ifråga är en underkategori till en ”fokuserande och/eller abstraherande” *XP_konj_NP*.

Frågan har även lyfts angående hur man kan diskutera grammatiska känslouttryck inom konstruktionsgrammatiken, och genom analysen har ett försök till en sådan diskussion förts.

7. Litteratur

- Bloggmix 2014 = Borin, Lars, Markus Forsberg & Johan Roxendal 2012. *Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken*. Göteborg: Göteborgs universitet, besökt 2014-12-13: <<http://spraakbanken.gu.se/korp/>>
- Borin, Lars, Markus Forsberg & Johan Roxendal 2012. *Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken*. Göteborg: Göteborgs universitet, besökt 2014-12-13: <<http://spraakbanken.gu.se/korp/>>
- Bybee, Joan 2013. Usage-based Theory and Exemplar Representations of Constructions. Ur *Oxford Handbok of Construction Grammar*. New York : Oxford University Press.
- Chomsky, Noam. 1993. *A minimalist program for linguistic theory*. MIT occasional papers in linguistics no. 1. Cambridge, MA.
- Fillmore, Charles, Paul Kay & Catherine O'Connor 1988. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let Alone. *Language* (Vol. 64, Nummer 3, ss. 501-538). The University of Rochester.
- Glucksburg, Sam 2000. *Understanding figurative language*. New York: Oxford University Press.
- Goldberg, Adele 1995. *A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago och London: The University of Chicago Press.
- Goldberg, Adele 2003. Constructions: a new theoretical approach to language. *Trends in Cognitive Sciences*. maj 2003 (Vol.7 Nummer 5, ss. 219-224). Cellpress.
- Goldsmith, John 1980. Meaning and mechanism in grammar. Ur *Harvard Studies in Syntax and Semantics III*. Department of Linguistics, Harvard University.
- GP 2013 = Borin, Lars, Markus Forsberg & Johan Roxendal 2012. *Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken*. Göteborg: Göteborgs universitet, besökt 2014-12-13: <<http://spraakbanken.gu.se/korp/>>
- Hoffman, Thomas & Graeme Trousdale (red.) 2013. *Oxford Handbok of Construction Grammar*. New York : Oxford University Press.

- Holmberg, Per 2002. *Emotiv betydelse och evaluering i text*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Johansson, Hannes 2014. *I ena stunden*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Lindström, Jan & Per Linell 2007. Roli å roli. X-och-x som samtalspraktik och grammatisk konstruktion. I: Engdahl, E. & A-M. Londen (red.), *Interaktion och kontext. Nio studier av svenska samtal*. Lund: Studentlitteratur.
- Ljunggren, Karl Gustav & Ture Johannisson 1995. *Svensk handordbok. Konstruktioner och fraseologi*. Norstedt: Stockholm.
- Lyngfelt, Benjamin, Lars Borin, Linnéa Bäckström, Markus Forsberg, Leif-Jöran Olsson, Julia Prentice, Rudolf Rydstedt, Emma Sköldberg, Sofia Tingsell & Jonatan Uppström 2014. *Ett svenskt konstruktikon. Grammatik möter lexikon*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Michael Halliday 1994. *An introduction to functional grammar*. London: Hodder Arnold.
- Norstedtsromaner = Borin, Lars, Markus Forsberg & Johan Roxendal 2012. *Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken*. Göteborg: Göteborgs universitet, besökt 2014-12-13: <http://spraakbanken.gu.se/korp/>
- SAG 1–4 = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. *Svenska Akademiens Grammatik*. Vol. 1–4. Stockholm: Svenska Akademien & Norstedts.
- SO = *Svensk ordbok* utgiven av Svenska Akademien 2009. Utarbetad vid Redaktionen för Svenska Akademiens samtidsordböcker, Lexikaliska institutet, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. Stockholm: Norstedts.
- Språkbankens hemsida, det svenska konstruktikonet, utvecklingsversion, utökad, besökt 2014-12-13: <http://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/konstruktikon/utvecklingsversion>
- Svanlund, Jan 2002. Lexikalisering. Språk och stil (vol.12. s. 7-45).
- SweCcn, ett svenskt konstruktikon*. Projektets hemsida, besökt 2014-12-13: <http://www.svenska.gu.se/forskning/forskningsprojekt/konstruktionsgrammatik/>